

2hh

Képzőművészeti alkotásokkal kapcsolatban ritkán gondolunk arra, hogy Magyarországon ma terveződik-e a közéleti alkotások, középületekre kerülő beruházási munkákról általában akkor veszünk tudomást, amikor már elkészültek, amikor már felállították őket. A kész művet járjuk körül, az ebben megtestesülő gondolatot szembesítjük a művészi elképzeléssel, és a kész alkotást helyezzük be egy művész alkotói pályájába, művészi tevékenységébe. Van azonban a köztéri alkotások születésének egy másik, kevésbé látványos és kevésbé drámai folyamata is: az állami és közigazgatási szervek munkája, amelynek során eldöntik, hová, milyen képzőművészeti alkotás kerüljön. Előzetesen fogalmazzák meg a gondolatot, amely majd a műben testet ölt. Előzetesen döntenek el azt is, hogy hol álljon majd a szobor, melyik középületet díszítse majd a képzőművészeti alkotás. Vajon nem kérjük-e számon olykor a múltól s a művésztől azt is, ami nem rajta múlik? S vajon eléggé ismerjük-e azt a munkát, amely megelőzi egy-egy köztéri mű, szobor felállítását? Tudatában vannak-e a mecénások, mekkora ebben a kérdésben a felelősségük?

Amikor egy-egy elkészült mű gondolatait, értékeit kutatjuk, valójában azzal a társadalmi tevékenységgel is foglalkozunk, amely ezt a művet a megrendelés, az anyagi támogatás révén létrehozta. Nemcsak a művei és nemcsak az alkotóval, hanem olykor a megrendelővel is vitatkozunk vagy egyetértünk.

Vitatkozunk? Egyetértünk? De vajon, hol fogalmazódik meg először a gondolat, amely egy szoborban, mozaikban egyszerűen testet ölt? Mekkora utat jár be a szándék (s a művész) a gondolat megszületésétől, a mű felállításáig? Tudjuk, ki adta a szoborra a pénzt, tudjuk ki készítette, de nem tudjuk, hányan és hogyan bábáskodtak fölötte?

Olykor egy mű a felállításakor széleskörű vitát kavart. Azután eltelt néhány év, s azt vesszük észre, hogy a tér megváltozott körülötte. Mi történt az alkotással? Befogadta-e a tér? Megtalálta-e helyét környezetünkben, beépült-e gondolkodásunkba? Egyáltalán – megvan-e még?

A lap egész tevékenységéhez kapcsolódva most induló sorozatunkban ezekre a kérdésekre keressük a választ, a műalkotás születésének társadalmi körülményeit vizsgálva.

Most, elsőként a főváros ötéves képzőművészeti beruházási tervét ismertetjük – amely a maga nemében első – szembesítve egy másik dokumentummal, amelyet a Kulturális Minisztérium kezdeményezésére egy szakmai bizottság készített a Budapesten 1971–75 között felállított köztéri szobrokról.

Induló cikksorozatunkat természetesen szeretnénk esetenként lapunk

más helyén megjelenő műelemzésekkel, elméleti írásokkal is kiegészíteni, jelezve a problémakör megközelítésének, feldolgozásának sokirányú lehetőségét.

Mit kaptunk? –

Mit várhatunk?

Köztéri alkotások a fővárosban 1971–1980

A múlt évben elkészült a főváros ötéves képzőművészeti beruházási terve. A Budapesten felállításra kerülő köztéri alkotások tervét a Fővárosi Tanács Végrehajtó Bizottsága hagyta jóvá, s az anyagot igen széles körben ismertették és megvitatták. Foglalkozott vele a Közművelődési Bizottság, a Hazafias Népfront Budapesti Bizottsága, a Kulturális Minisztérium Képzőművészeti Osztálya, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus, a Fővárosi Emlékmű Felügyelőség, a Fővárosi Tanács városrendezési, építészeti, pénzügyi szervei, a Műemlék Felügyelőség, a Magyar Építőművészek Szövetsége, a Magyar Képzőművészek Szövetsége, a Képzőművészeti Kivitelező Vállalat, a huszonkét kerületi tanács elnöke. Még az olyan viszonylag kívülálló társadalmi szerv is hozzáfűzte gondolatait, mint amilyen ebben a témakörben a Színházművészeti Szövetség. *Először fordult elő, hogy ötéves tervvel vitattak meg.* A témakörben az alaposág indokolt. Olyan tervről van szó, amely magába foglal minden nagyhorderejű képzőművészeti beruházást, amely az V. ötéves tervben megvalósul.

A témával kapcsolatban felkerestük a Fővárosi Tanács Képzőművészeti Osztályát, ahol Szabó Ervin osztályvezetővel beszélgettünk. Kezdjük a tájékozódást időben visszafelé. Vajon mennyit költött a főváros az elmúlt öt esztendőben új képzőművészeti beruházásokra, és mennyit felújításokra:

	Létesítési (beruházási)	Felújítási (restaurálási)
	feladatok költségei	
1971.	5,170 millió Ft	1,900 millió Ft
1972.	4,235 millió Ft	3,265 millió Ft
1973.	3,760 millió Ft	3,740 millió Ft
1974.	4,685 millió Ft	1,815 millió Ft
1975.	6,760 millió Ft	0,700 millió Ft
Össz:	24,610 millió Ft	11,420 millió Ft

(A restaurálási költségeknél a legnagyobb összeget – mintegy öt éven keresztül – a Millenniumi Emlékmű restaurálása jelenti, amely 1976-ban várhatóan 3,5 millió forint lesz, összköltsége pedig előreláthatóan 12 millió forint.)

– Az adatokon túlmenően mi az, ami az elmúlt öt év képzőművészeti beruházásait jellemezte Budapesten? Hogyan születik a terv, amely meghatározza, milyen szobrok álljanak köztereinken?

– A köztéri szobrok listáját a Fővárosi Tanács Művészeti Osztálya állítja össze, a kerületekből beérkező igények alapján – válaszolja Szabó Ervin. – A kezdeményezés elindulhat központi javaslat nyomán – a politikai emlékművek esetében – vagy a különböző társadalmi szervezetek szakmai szövetsége és a Fővárosi Tanács javaslatára. Az elmúlt öt év köztéri szobrait, képzőművészeti beruházásait elemezve, azt hiszem, helyes, ha a Kulturális Minisztérium vizsgálatára támaszkodom. Ez a vizsgálat három témában is érinti a mi munkánkat. Vizsgálták a főváros képzőművészeti beruházásait, a kerületi tanácsok képzőművészeti tevékenységét és a főváros képzőművészeti kiállításainak koncepcióját. Ez utóbbira egy későbbi időpontban érdemes lenne részletesebben is vizsgálni.

– Hogyan jellemezhetjük a képzőművészeti beruházásainkat az elmúlt öt évben?

– Az elmúlt öt évet vizsgálva megállapították, hogy Budapest szobrai elsősorban a belső kerületekben található. A peremkerületek és az új lakótelepek alig kaptak valamilyen köztéri alkotást. Például: a József Attila lakótelepen egyetlen egy Ady-portrét állítottak föl társadalmi munkában, az Ifjúsunkas út 1. sz. alatti iskola udvarán. Az aránytalanságnak egyik oka lehet az is, hogy a kerületi tanácsok felkészültségüket, létszámukat nézve, még nem képesek minden esetben eleget tenni a megnövekedett feladatkörüknek. Nem élnék azzal a lehetőséggel sem, hogy kikérjék a kerületükben élő művészek szakmai tanácsát vagy segítségét. Így azután gyakran a kevésbé kényes megoldást választják: többnyire domborműves vagy szöveges emléktáblákat állíttatnak fel. Az utóbbi években megnőtt az emléktáblák száma (1975-ben tizenhat darab készült belőlük az előző évi hattal szemben).

– A köztéri alkotások költségeit a Fővárosi Tanács fedezte. Nem jár ez együtt a szakmai irányítással is?

– A Fővárosi Tanács Művészeti Osztályának nincs hatásköre a kerületi tanácsok tevékenységét illetően. Nem irányítjuk a munkájukat közvetlenül, csupán javaslatot teszünk, s a

napi problémákról konzultálunk. Igaz, hogy a Fővárosi Tanács a felelős egy szobor környezetének esztétikus kialakításáért, és tőlünk kérjük számon milyen értékes vagy kevésbé értékes művekkel gazdagodott Budapest, de tanácsainkat, javaslatainkat a kerületi tanácsok nem kötelesek megfogadni. Pillanatnyilag egy képzőművészeti előadónk van és így nem is tudnánk a jelenleginél szorosabb együttműködést kialakítani a kerületi tanácsokkal. A kerületeknek maguknak kell felőni feladatkörükhöz, s ez annál is inkább fontos, mert jelenleg Budapest huszonkét kerületi tanácsánál egyetlen képzőművészeti végzettségű ügyintézőnk sincs.

– Hogyan értékelte az emlékműveket a vizsgálat?

– Budapesten politikai emlékművet köztéren csak a Fővárosi Tanács létesíthet. A Képző- és Iparművészeti Lektorátus központi keretéből fedezik a középületek külső és belső képzőművészeti beruházásait. Évente általában ötven ilyen mű készül. Az utóbbi két évben a Fővárosi Tanács összehangolta a budapesti beruházásokkal kapcsolatos lektorátusi terveket. Több úgynevezett közös feladatot jelöltünk meg, így az új lakótelepek díszítését is. Úgy gondoltuk, segíti az intézmények által igényelt művek megvalósítását az is, ha a tervezés költségeit, illetve a pályadíjakat a Fővárosi Tanács részben magára vállalja. Ez történt a budapesti *Pincemunkás* című szobor elkészítéseihez, amelynek tervezési költségeit a Fővárosi Tanács vállalta. De ezt a gyakorlatot igazolja egy másik példa is: a Budapesti Vegyi Művek *Centenáriumi Emlékművére* eddig két pályázatot is kiírtak. Mindkettő eredménytelen maradt, és a költségeik a gyártó terheltek. Végül is a Lektorátus vállalta át a költségeket a vállalatától, hogy ezzel visszaadja a bizalmát és kedvét a vállalkozáshoz.

– Az elmúlt öt évben Budapesten tizenegy politikai emlékművet állítottak föl. A kompozíciók többsége – ezt állapította meg a Kulturális Minisztérium vizsgálata – mind szobrászati, mind pedig építészeti megoldásában új törekvéseket képvisel. A vizsgálat szakmai bizottságának értékelése szerint – ennek a bizottságnak művészettörténész és szobrász tagja is volt – a legjelentősebb köztéren felállított művek a következők voltak: Segesdi György *Marx–Engels* szobra (V. kerület, az MSZMP székház előtt), Kiss István *Munkásmozgalmi emlékmű* (XIV. kerület, Szitakötő utca), Varga Imre *Partizán emlékmű* (IV. kerület, Újpest), Mészáros Mihály: *A Vöröshadsereg és az I. Magyar Független Hadsereg emlékműve* (II. kerület, Tárogató út), Varga Imre: *Károlyi Mihály* (V. kerület, Kossuth tér).

A többi, föl nem sorolt emlékmű – állapította meg a vizsgálati anyag – felfogásában, elhelyezkedésében, a korábbi, hagyományos megoldásokat követi.

Az elmúlt öt évben öt „díszítő jellegű plasztika” készült Budapesten. A Március 15. téren állították föl Tar István *Diszkútját*. Melocco Miklós *Papirrepülő* című kompozíciója a Libegő alsó állomásánál áll. Pátzay Pál *Vizijáték* című diszkútja az I. kerület Balta-közben, Borsos Miklós „0” kilométerköve a Lánchíd budai hídfőjénél, Szanday Sándor *Labdázó gyerekek* című kompozíciója a Ferihegyi úti rendelőintézet elé került.

Az öt év alatt tizenegy emlékszóbor, hét síremlék került felállításra, védett utcátáblát 11-et készítették, 6 domborműves emléktáblát és 55 szöveges táblát helyeztek el a fővárosban. Nemcsak az érdemel figyelmet, hogy az utóbbiak száma aggasztóan megnőtt, s hogy az V. ötéves terv időszakára is ezekből kérték a legtöbbet, hanem az is, hogy igen sokat állítanak föl minden engedély nélkül.

Az előző öt év közötti alkotásai után most nézzük meg, mit várhatunk a következő öt év képzőművészeti beruházási tervétől, amely minden eddiginél több pályázatot tartalmaz.

A képzőművészeti beruházó tevékenység elvi követelményeit a Fővárosi Tanács a tanácsok megalakulása óta nem szabályozta.

Az előző öt év közötti alkotásai után most nézzük meg, mit várhatunk a következő öt év képzőművészeti beruházási tervétől.

A képzőművészeti beruházó tevékenység elvi követelményeit a Fővárosi Tanács a tanácsok megalakulása óta nem szabályozta. Tevékenységüket tradicionális alapon végzik, de az ötéves terv feladatainak részletes megfogalmazása előtt szükségesnek tartották, hogy az irányelveket egyértelműen rögzítsék: „*Feladataink teljesítése során arra törekszünk, hogy az MSZMP XI. kongresszusa határozatában foglaltak szerint a munkásosztály tudatának további gazdagodása, kulturálódása céljából elsősorban a munkás és peremkerületek, az új lakótelepek képzőművészeti díszítését oldjuk meg, arányos fejlesztéssel, felszámolva az eddigi elmaradást. A főváros külső arculatának esztétikusabb tétele érdekében elkötelezett, szocialista tartalmú, magas művészi színvonalú képző- és iparművészeti alkotásokat kívánunk készíttetni és elhelyezni, a meglevőket tervszerűen karbantartani és restaurálni. Képzőművészeti beruházásokat közterületeken, illetve elsősorban tanácsi létesítésű, sok ember által látogatott középületekben (iskolák, óvodák, rendelőintézetek stb.) tervezünk.*”

A terv a közterületi alkotásokat funkciójuk szerint három csoportra osztja: ide tartoznak a *politikai jellegű, az emlékmegőrző, illetve a díszítő funkciójú* alkotások.

A politikai jellegű alkotások célját így fogalmazza meg: „A) Azon kiemelkedő jelentőségű politikai szemé-

lyiségek és események megőrkítése, akik vagy amelyek az egész emberiség, vagy népünk életében döntő fontosságú szerepet játszottak. B) Politikai eszmények művészi formában történő megjelenítése, fontos fogalmak, illetve szocialista valóságunkért harcoló és ezért életüket adó személyiségek emlékének megőrkítése (pl. internacionalizmus). C) A munka ábrázolása, egy-egy népgazdasági ágazat mindennapi termelő tevékenységét végző munkásának megőrkítése.”

Emlékmegőrző funkciójú alkotások közé sorolja a terv az emlékszóborokat, a síremlékeket és az emléktáblákat.

A díszítő plasztikák főleg lakótelepeken, közterületeken kerülnek felállításra, nagyjából a Fővárosi Tanács által biztosított költségvetésből, illetve a Képző- és Iparművészeti Lektorátus pénzügyi alapjából.

A középületeken elhelyezett alkotások „*alapvető jellegzetessége, hogy az úgynevezett közösségi helyiségekben, a szemlélők nagyobb csoportjára gyakorolhatnak kedvező esztétikai hatást.*” A jelenlegi ötéves terv során terjesztik ki először a képzőművészeti beruházó tevékenységet középületekre is. A terv azt szorgalmazza, hogy a jövőben az építészek és képzőművészek együttműködése már a tervezés kezdeti stádiumában elkezdődjék.

Az ötéves beruházási terv részletezésekor a Fővárosi Tanács fontossági sorrendet állapított meg. Figyelembe vette, hogy aránytalanság van a külső kerületek és a belváros között. Ezért harmincnégy mű létesítését tervezik a külső kerületekben. Kiemelt feladatként kezelik a lakótelepek díszítését (huszonöt művet állítanak fel a következő öt évben a lakótelepeken). A díszítő jellegű alkotások száma az utóbbi évek során csökkent, a terv ezen is változtatni kíván. Középületek díszítésére kevesebb lehetőség nyílik (2,7 millió forint), ezért elsősorban a munkáskerületek új létesítményeit fogják díszíteni. Az új képzőművészeti alkotások létesítése és a restaurálás aránya az V. ötéves tervben 50–50 százalékos lesz. Az új művek létesítésére fordítható összeg pedig a következő arányok szerint fogják felhasználni: politikai jellegű alkotásokra 26,4 százalékot, emlékmegőrző jellegű alkotásokra 4,3, díszítő jellegűekre 51,7, középületeken elhelyezendő alkotásokra 9,4, síremlék és emléktáblákra 8,2 százalékot.

Az V. ötéves terv képzőművészeti beruházásaira szánt költségek a következőképpen oszlanak meg:

Újonnan létesítendő művek költségei:	24 890 000 Ft
Az 1975-ben megkezdett munkálatok kivitelezési költségei:	2 748 000 Ft
Tartalék terven felüli feladatokra:	542 000 Ft
Restaurálási költségek:	12 100 000 Ft
	40 280 000 Ft
Képző- és Iparművészeti Lektorátus hozzájárulása (tervezési költségek):	3 940 000 Ft
	44 220 000 Ft

A következő ötéves terv folyamán elkészülő közterületi alkotások:

Politikai jellegű alkotások:

Munkásmozgalmi emlékmű, II. kerület (elkészült 1976-ban), magyar internacionalisták emlékműve a III. kerület Miklós utcában (elkészült 1980-ra), Goldmann György Munkás című szobrának végleges helye a Marx téren, még nincs eldöntve (elkészült 1978-ra), a IX. kerület Nagyvárad téren egy, a békét szimbolizáló politikai jellegű emlékmű elhelyezése (1980-ban), a XI. kerületi Kelenföldi lakótelepen Építőmunkás szobor kerül felállításra (1979-ben), a XIII. kerület új pártsekélyháza elé kerül az Angyalföldi munkásság emlékműve (elkészülési ideje 1980), a XVII. kerület Rákospalotán, Hősök terére kerül Laborcz Ferenc Utó munkás című alkotása (1978-ban), 1979-ben kerül felállításra a XIX. kerületben Chlepkó Ede, kiemelkedő munkásmozgalmi személyiség mellszobra a róla elnevezett téren, a XXI. kerületben a Tanácsház téren állítják fel Mikus Sándor volt Felvonulás téri domborműveit (1977-ben), a XXII. kerületben kerül felállításra a 22-es Csepeli Vörös Gyalogezred emlékműve (1979-ben).

Emlékmegőrző funkciójú alkotások:

IV. kerület Újpest, Művelődési Központ elé kerül *Derkovits Gyula* egészalakos szobra (1980-ban), a X. kerületi Kőbánya városközpontban kerül felállításra *Kőrösi Csoma Sándor* szobra (1979-ben), a XI. kerület új könyvtára elé *Szabó Ervin* mellszobrát helyezik el (1977-ben), *Bartók-portré* kerül a XII. kerületi Városmajor utcai iskola elé (1978-ban), *Lechner Ödön építész mellszobra* a XIII. kerületben, a Margitszigeten kerül felállításra, a XXII. kerületi *Budai Nagy Antal* gimnáziumba kerül elhelyezésre névadójának portréja, a IV. ötéves tervből áthúzódozó feladatként *Bartók Béla* egészalakos szobrát 1980-ban állítják fel a XI. kerületben, a Bartók Béla úton.

Díszítő plasztikák:

a III. kerület Bécsi út–Gárdos Mariska utca közötti parkban Schéner Mihály *Dorottya* című fémplasztikáját állítják fel, a III. kerületi óbudaifülségi Ház kertjében vízzel kombinált *térplasztika* kerül elhelyezésre (1981-ben), Újpesten, a Tavasz–Nyár Ősz–Tél utcák helyére *Városörténeti kompozíció* kerül (1978-ban), az V. kerület Kigyó utca és Váci utca találkozásánál *Ferenczy Béni Álló fiú* című szobrának (másodpéldány) diszkúttal kombinált felállítása 1976-ban várható, a VIII. kerületi Déry Miksa utcai rendelőintézet elé *térplasztika* kerül, *díszítő plasztikát* kap 1980-ban a X. kerület Újhegyi úti lakótelep 02 számú óvodaháza, a XI. kerületi lakótelep díszítésére szolgál az 1979-ben elkészülő *diszkút és térforma*, 1977-ben ugyancsak a Kelenföldi lakótelepen, a Szakasits Árpád út–Mérnök utca közti területen *díszítő plasztikát* helyeznek el, *díszítő plasztikát* kap 1981-ben a XII. kerületi MOM melletti pihenőpark is. Négy, az üzemek karakterét jelképező, megjelölő *térplasztika* kerül elhelyezésre a XIII. kerületben 1979-ben, 1977-ben *díszítő plasztikával* gazdagodik a XIV. kerületi Kacsóh Pongrác úti lakótelep. Ugyancsak *díszítő plasztika* kerül 1979-ben a XIV. kerületi

leti Füredi úti Nyugdíjasok Házára is. A XV. kerületi Újpalota lakótelepen *diszkúta* helyeznek el 1977-ben. 1981-ben az Újpalotai Öregek Háza elé *diszkúta* állítanak fel. A XVI. kerület Mátyásföld, Margit utca–Gizella utcai lakótelep *díszítő plasztikát* kap. XVII. kerület központ, Pihenő parkba *díszítő térforma* (1979), XVII. kerület Városházakörnyék 502 számú utcasor elé *térplasztika* (1980), XVIII. kerületi városközpontba *sport témájú plasztika* Torna-csarnok elé (1980), XVIII. kerületi szabadidőközpont pihenőkertjébe *térplasztika* (1980), XIX. kerületi városközpontba *kerámia kút* (1979), XX. kerület, pesterszébeti városközpontba egy *figurás szobor* (1978), XX. kerületi János téri SZTK rendelő elé *köztéri alkotás* (1981), XXI. kerületi Papírgyár környéki lakótelepre *díszítő plasztika* (1980), XXI. kerületi Szentmiklósi úti lakótelepre *játszóterei plasztika* (1977), XXII. kerület Budafok Kiserleti lakótelep nyugdíjasok házához *diszkút* (1977), XXII. kerületi kongresszusi óvodához *térforma* (1979), XXII. kerületben a Kastély Múzeum előtti *szoborpark* kialakítása (1980).

Középületeken elhelyezett alkotások:

I. kerületi Kosciuszko utcai általános zeneiskolába *kerámia falikép* (1979), IV. kerületi, úpesti Művelődési Központ belső tér díszítésének igényes kialakítása; *kerámia fal, vörös-réz domborítás, gobelin* (1978), XVI. kerületi Mosolygó Antal Művelődési Ház *homlokzati domborműve* (1978), XX. kerületben, a Székyelkud utcai általános iskola *kerámia faliképe* (1978), XXII. kerületi kiegészítő iskola belső térbe *mozaik vagy faintarzia* (1979).

Síremlékek:

A Végrehajtó Bizottság 1975. évi döntése alapján: *Rudnay Gyula* síremlékének felállítására (1978). Az V. ötéves terv időszakára alatt síremlékek felállítására 775 000 forintot terveznek.

Emléktáblák:

Védett nevű utcát jelző táblák, 12 darab. Domborműves és szöveges, illetve szöveges emléktáblák.

Restaurálás:

IV. kerületi *Szovjet Hősi Emlékmű* restaurálása (1978), a IV. kerület összes közötti alkotásának javítása, tisztítása, állagmegóvása, balesetveszély elhárítása (1978). IX. kerületi volt Danubius kút *Száva* figurájának helyreállítása, illetve újra felállítása (1979), X. kerületi, népligeti műemlékszóborok restaurálása (1980), a X. kerület közterületi alkotásainak általános felújítása és karbantartása (1978), XI. kerületi *Felszabadulási Emlékmű* teljes felújítása, a Gellérthegy rekonstrukciójával kapcsolatban (teljes előirányzat a VI. ötéves tervben ötmillió forint, a jelen tervidőszakban 500 ezer forint, elkészült 1983-ban), a XI. kerületi közterületi alkotások általános felújítása és karbantartása (1979), a XII. kerületi jánoshegyi *Erzsébet kilátó* teljes felújítása és restaurálása (teljes előirányzat a belkereskedelmi és idegenturizmus szervek hozzájárulásával kétmillió forint, ehhez a Fővárosi Tanács 800 ezer forinttal járul hozzá, 1979). A XII. kerületi *Felszabadulási Emlékmű* (Rege Park) restaurálása (1980), a XIV. kerületi *Tanácsköztársasági Emlékmű* karbantartása, kisebb restaurálása, a Tanácsköztársasággal kapcsolatos emléktáblák tisztítása stb. (1979). A XIV. kerületben a *Millenniumi Emlékmű Házorú és Béke bigája* restaurálási munkálatainak befejezése (teljes előirányzat 7 500 000 forint, 1977), a budafoki *barokk-szobor* restaurálása (1980). Kisebbségi állagmegóvási, javítási, tisztítási, karbantartási feladatok (1980).